

Auteur(s): Mariët Förrer & Susanne Huijbregts
Titel: Fonemisch bewustzijn
Uitgeverij: CPS onderwijsontwikkeling en advies
Plaats: Amersfoort
Jaar: 2008 (geheel herziene druk)
Pagina's: 235
ISBN-13: 978-90-6508-598-6

Fonemisch bewustzijn is de vaardigheid om binnen gesproken woorden afzonderlijke klanken te onderscheiden en ze te manipuleren. In die zin is het een onderdeel van het fonologisch bewustzijn. Het fonologisch bewustzijn is immers veel breder dan het fonemisch bewustzijn. Er vallen zaken als auditieve discriminatie, auditieve synthese en rijmen onder. Het fonologisch bewustzijn ontstaat in verschillende fasen:

- Afzonderlijke woorden in een gesproken zin herkennen.
- Beseffen dat sommige woorden op elkaar rijmen.
- Woorden kunnen verdelen in klankgroepen.
- Het onderscheid kunnen maken tussen de medeklinker(s) aan het begin van het woord en de rest van het woord.
- Afzonderlijke fonemen kunnen verbinden tot een woord.
- Fonemen kunnen manipuleren (bv. klanken weglaten, toevoegen of vervangen).

Het fonemisch bewustzijn helpt kinderen om in te zien dat de letters in woorden klanken vertegenwoordigen. Het helpt hen eveneens om te begrijpen dat er in de Nederlandse taal een systematische relatie is tussen klanken en letters (het alfabetisch principe). Kinderen die leren lezen, leren dat woorden opgebouwd zijn uit letters die op hun beurt corresponderen met klanken. Tegenwoordig is men het er dan ook over eens dat het fonemisch bewustzijn een heel belangrijke rol speelt bij de eerste fase van het leren lezen, het spellend lezen.

Het fonemisch bewustzijn heeft te maken met een aantal auditieve vaardigheden zoals de auditieve analyse en synthese en het auditief manipuleren van klanken in woorden. Dit fonemisch bewustzijn ontwikkelt niet spontaan, is geen zaak van voldoende rijping. Men kan dus niet wachten tot het kind vanzelf zo ver is, maar moet kinderen hiervoor instructie en oefening geven.

De geheel herziene druk van de werkmap *Fonemisch bewustzijn* wil voorzien in de instructie en oefening die jonge kinderen nodig hebben om het fonemisch bewustzijn te ontwikkelen en heeft daardoor een zeer grote preventieve en proactieve waarde. Centraal hierbij staat de directe instructie, omdat deze instructievorm voor risicokinderen de beste garantie biedt.

De map *Fonemisch bewustzijn* gaat over de vaardigheden die men in groep 1 en groep 2 (de 2^e en de 3^e kleuterklas) aanbrengt. In groep 1 (2^e kleuterklas) ligt het accent voornamelijk nog op het fonologisch bewustzijn. Dit houdt in dat de volgende vaardigheden nadrukkelijk worden geoefend:

- Nauwkeurig luisteren.
- Zich bewust zijn van zinnen en woorden.
- Rijmen.
- Zich bewust zijn van klankgroepen.

In groep 2 (3^e kleuterklas) staat het fonemisch bewustzijn centraal. Hiervoor wordt er geoefend op de volgende vaardigheden:

- Het isoleren van klanken.
- Het synthetiseren van klanken.
- De analyse van klanken.
- Het manipuleren van klanken.

Terwijl men oefent op het fonemisch bewustzijn biedt men ook al letters aan, omdat deze een belangrijk houvast bieden bij het onderscheiden van klanken in woorden.

Concreet bevat de map *Fonemisch bewustzijn* 6 grote delen. Het algemene kader en de verantwoording worden geschetst in het eerste deel, *Klanken en letters in groep 1 en 2*. De vaardigheden die in deze map aan bod komen worden kort beschreven en toegelicht in het tweede deel, *Vaardigheden rond klanken en letters*. Hoe je effectief kunt *Werken met klanken en letters in de klassenpraktijk* is het onderwerp van het derde deel. De *Planning en organisatie* daarvan wordt toegelicht in deel 4.

Het vijfde en meteen ook meest uitgebreide deel bevat de activiteiten zelf, ingedeeld in negen rubrieken, te weten de letterkennis en de vaardigheden die in groep 1 en 2 aan bod komen. Voor de duidelijkheid zet ik ze nog eens op een rijtje, zoals ze in de map zelf benoemd worden:

- Luisteren
- Zinnen en woorden
- Rijmen
- Klankgroepen
- Isoleren van klanken
- Synthese van klanken
- Analyse van klanken
- Manipuleren van klanken
- Letterkennis

Deze activiteiten zijn opgetekend in een soort van 'lesfiches', waarbij men steeds dezelfde structuur gebruikt:

- Vaardigheid
- Doel
- Materiaal
- Voorbereiding
- Aandachtspunten
- Werkwijze
 - Inleiding
 - Kern
 - Afsluiting
- (Varianten)

Deze lesfiches zijn zeer gebruiksvriendelijk, niet alleen door de structuur, maar ook door hun beknoptheid. Doordat de werkwijze zeer nadrukkelijk werd uitgeschreven, zijn er geen onduidelijkheden en kunnen de 'lesjes' als het ware rechtstreeks uit de map gegeven worden. Ze zijn stuk voor stuk gesneden brood.

Het zesde deel bevat een uitgebreide literatuurlijst. De bijlagen bevatten de materialen waar men in de 'lesjes' gebruik van maakt.

Deze map is een absolute aanrader voor elke kleuterschool die op een systematische en logische manier wil werken aan het fonemisch bewustzijn van haar kleuters. Er wordt een volledige leerlijn uitgetekend die overeenkomt met de fasen waarin het fonologisch bewustzijn zich ontwikkelt.

Ook in het eerste leerjaar zal men deze activiteiten zeker kunnen gebruiken voor die leerlingen bij wie het spellend lezen, zeer moeizaam verloopt. Doordat ze zich richt op het fonemisch bewustzijn als voorwaarde voor het spellend lezen, kan ze naast elke methode voor aanvankelijk lezen gebruikt worden.

[2008-09-29]